

Voorwoord

Zonder twijfel is Jeruzalem een van de meest betwiste steden in de geschiedenis van de mensheid. Sinds haar ontstaan, zo rond het derde millennium voor Christus, is de stad 32 keer veroverd en zijn de heiligdommen op de Tempelberg 17 maal van godheid veranderd. Sinds de Zesdaagse Oorlog van 1967 is Jeruzalem echter weer volledig in joodse handen, en de Israëlische regering lijkt tot op de dag van vandaag vastbesloten dat zo te houden. Toen Ehud Barak zich in Camp David in 2000 tegenover Arafat bereid verklaarde 'over Jeruzalem in een later stadium nog te praten' reageerden veel Israëli's woedend. Zelfs Leah Rabin, weduwe van de in 1995 vermoorde president, was woest toen ze hoorde dat Barak over de status van Jeruzalem had willen onderhandelen: 'Yitzhak zou zich in zijn graf omdraaien als hij hoorde tot welke concessies Barak bereid is'. Toch waren veel mensen blij verrast te horen dat het blijkbaar weer mogelijk was over de status van Jeruzalem te praten. In ieder geval was het vredesoverleg niet al van te voren vastgelopen op de status van Jeruzalem, zoals zo vaak was gebeurd. Sindsdien is alle hoop echter de grond al weer ingeslagen. De Israëlische wet, die al sinds 1980 stelt dat Jeruzalem de enige en ondeelbare hoofdstad is van Israël, is nog onveranderd van kracht, en Israël legt VN-resoluties die spreken over Jeruzalem nog steeds naast zich neer. Ook de Palestijnen laten zich niet onbetuigd als het op Jeruzalem aankomt. Nog in 2002 zei Arafat, in een reactie op een motie van de Israëlische Likud-partij tegen de stichting van een Palestijnse staat, dat 'die staat er zal komen, of ze het nu willen of niet, en Jeruzalem zal de hoofdstad zijn'. Het is een van de weinige uitslatingen van de Palestijnse leider waar ook de voormannen van Hamas en Hezbollah het mee eens zullen zijn.

'War may not be the father of things, it still plays an important role', zei R.R. Palmer al, en dat geldt zeker voor Jeruzalem. Hier is het de Zesdaagse oorlog die een centrale rol speelt in de geschiedenis van Jeruzalem. Het was in deze oorlog dat de Israëlische troepen het oostelijk deel van Jeruzalem veroverden, en daarmee de stad geheel in joodse handen brachten. De euforie in Israël was onbeschrijfelijk. Yitzhak Rabin, de latere premier van Israël, opperbevelhebber tijdens die oorlog, en een man die persoonlijk nog erg leed onder het feit dat Oost-Jeruzalem niet al in de oorlog van 1948 in joodse handen gekomen was, keek er op terug als het belangrijkste moment van zijn leven: 'for years I secretly harboured the dream that

I might play a part in restoring the Western Wall to the Jewish people. I knew that never again would I experience quite the same peak of elation.' Dit Jeruzalem, eindelijk weer één en ondeelbaar, was voor het eerst sinds drie eeuwen weer in joodse handen, en zou dat blijven. Op 28 mei 1967 werd Oost-Jeruzalem, met alle heiligdommen van de Oude Stad, dan ook formeel geannexeerd, tegen alle bepalingen van het internationale recht in. De Arabische wereld reageerde furieus. Ook voor de Arabieren is Jeruzalem een heilige stad. Het was deze stad, die in het Arabisch Al Quds heet, de Heilige, waarvandaan Mohammed opsteeg naar de hemel, en het was altijd een belangrijk bedevaartsoord geweest. Verder waren duizenden Palestijnen uit hun huizen verdreven en werden Arabische wijken volledig verwoest: de onthechting en het verlies waren onvoorstelbaar, en zouden Al Quds nog heiliger maken dan ze al was. Ook de Verenigde Naties kwamen al snel met een veroordeling van de annexatie. In een spoedzitting werden twee resoluties aangenomen die de Israëli's opriepen de annexatie ongedaan te maken. Uiteindelijk zou de Veiligheidsraad Resolutie 242 aannemen, die Israël verordonneerde zich terug te trekken uit gebieden die het tijdens de Zesdaagse Oorlog had veroverd. Israël legde ook deze resolutie naast zich neer. Toch, en dat wordt nog wel eens vergeten, zijn de Israëli's en de Palestijnen niet de enige actoren in dit conflict. Ook voor christenen en voor de Armeense kopten is Jeruzalem een belangrijke, zo niet heilige, stad. Het Vaticaan en de Armeense kerk spreken dan ook hun woordje mee: zij zetten zich sinds jaar en dag in voor de internationalisatie van de heiligdommen in Jeruzalem. Daar willen zowel de joden als de Palestijnen echter niets van weten. Het lijkt duidelijk: Jeruzalem is een stad waarop vier religies aanspraak maken, en een oplossing is nog niet in zicht.

Groniek wil in dit themanummer een overzicht bieden van de aanspraken op Jeruzalem door voornoemde religies, gecombineerd met een artikel van de hand van Ruurd Veldhuis, die zich afvraagt wat dat toch is, dat 'heilige'. Wat maakt een stad zo heilig dat over pragmatische oplossingen nauwelijks meer te praten is, en waarom zijn de gevoelens voor Jeruzalem als brandpunt zo sterk? In de overige vier artikelen belicht een auteur vervolgens één van de vier kanten. Wout van Bekkum, hoogleraar te Groningen, legt uit waarom Jeruzalem voor de joden zo belangrijk is, terwijl Pieter van Ostaeyen schrijft over de veranderlijke rol van Jeruzalem als heilige plaats voor de islam. J.J.S. Weitenberg en Geurt van Kooten nemen de artikelen over respectievelijk de Armeense en de christelijke aanspraken en sentimenten voor hun rekening. Verder vindt u in deze *Groniek* natuurlijk ook

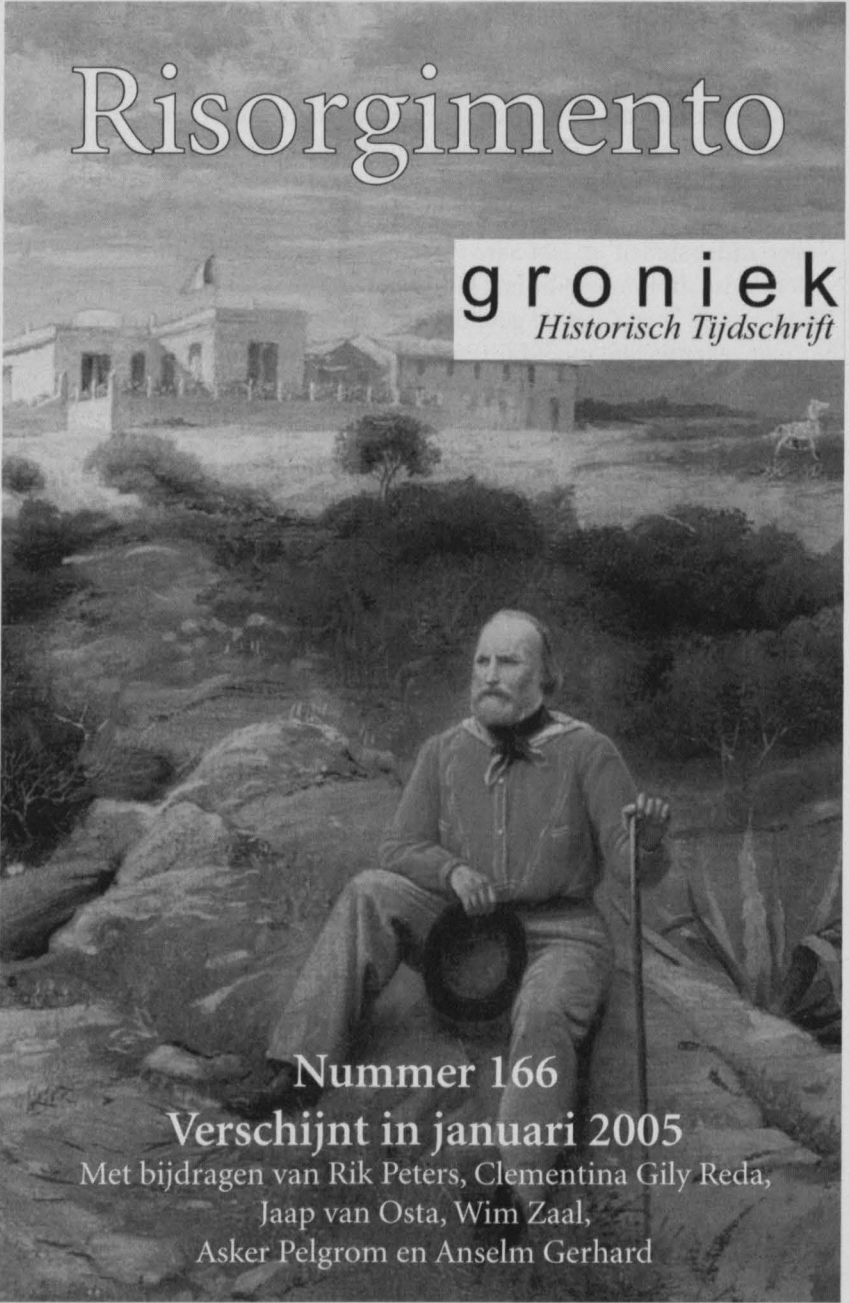
het supplement, waarin in deze uitgave Matthijs de Ridder in de rubriek 'Persoonlijkheden' schrijft over Herman van den Reeck. Deze jonge linkse flamingant stierf in 1920 door een politiekogel tijdens de herdenking van de Guldensporenslag, en groeide tegen wil en dank uit tot een symbool van de Vlaamse Beweging. Ook herinnert de Groninger burgervader Jacques Wallage zich het verhitte integratiedebat in de vaste rubriek 'Memoires van onze tijd' reageert Dirk-Jan Wolffram op het eerdere *Groniek*-nummer 'Nederlandse steden' en laat Sara Plat Edward Suids oriëntalisme los op de Nederlandse diplomaat Snouck Hurgonje. Verder schrijft Erie Tanja in de 'Hoog van de Toren' dat de geschiedenis als ambacht zich de charme van 'het niet zeker weten' moet blijven herinneren, en wijdt Rolf Harbers een artikel aan Geert Maks *In Europa*, waarin hij zich positief uitspreekt over diens 'verpersoonlijking van de geschiedenis'.

De redactie wenst u veel leesplezier.

ERRATUM

De redactie zou in aanvulling op het voorwoord van de vorige *Groniek* *Conservatisme* graag nog melding maken van de grote betrokkenheid van Jaap den Hollander bij de uitwerking van dit nummer. Zonder zijn ideeën en zijn vele waardevolle opmerkingen zou het niet in deze vorm zijn verschenen en de redactie is hem daar bijzonder erkentelijk voor.

Risorgimento

groniek
Historisch Tijdschrift

Nummer 166

Verschijnt in januari 2005

Met bijdragen van Rik Peters, Clementina Gily Reda,

Jaap van Osta, Wim Zaal,

Asker Pelgrom en Anselm Gerhard